

Ekomuzej *Vlaški puti* – muzej posvećen manjinskoj zajednici i vlaškome/žejanskome jeziku¹

Vlaški ili žejanski jezik povijesni je dijalekt rumunjskoga jezika. Danas se govori u dvama odvojenim područjima u Istri – na sjeveru u selu Žejane na Ćicariji te na jugu na području Čepičkoga polja, jugozapadno od Učke u dolini Boljunčice (Šušnjeвица, Nova Vas, Jesenovik, Brdo, Kostrčan i Letaj). Naziv *istrorumunjski jezik* i ime *Istrorumunji* za njegove govornike stvorili su jezikoslovci, romanisti i dijalektolozi. Govornici te nazive ne upotrebljavaju, već sami sebe i svoj govor zovu po imenima naselja (Šušnjevcі – *susŋnevski* ili *šušŋnevski*, Novošani – *novošanski*, Brijani – *brijanski*, Žejanci – *žejanski*). Na jugu se sami nazivaju *Vlasima* i *Ćiribircima*, a tako ih nazivaju i okolni stanovnici. U južnim selima svoj jezik nazivaju i *vlaški* (vlaški), odnosno *vlaške limbe* (vlaški jezik) ili *po vlašku* (po vlašku), a oni u sjevernijemu planinskom selu Žejane nazivaju ga *žejanski*. U južnim selima, kao i u iseljeničkim zajednicama u inozemstvu, jezik je poznat i kao *ćiribirski* ili *ćiribiro* na talijanskome jeziku. Jedno je vjerovanje da je naziv došao od *cire* ('držati') i *bire* ('dobro'). Taj naziv uglavnom upotrebljavaju oni koji sami ne govore tim jezikom, tj. stanovništvo bližega područja koje govori hrvatskim jezikom, pa je nekim izvornim govornicima taj naziv uvredljiv. Potomci su Vlaha koji su govorili rumunjskim jezikom i koji su se potkraj 15. i početkom 16. stoljeća doselili iz sjeverne Dalmacije.

Sva su sela u kojima se govori vlaški ili žejanski bila zemljopisno izolirana sve do asfaltiranja cesta 70-ih godina 20. stoljeća i izgradnje tunela kroz Učku 1981. godine, što je omogućilo kontakt s gradskim centrima. Lakši pristup urbanim zajednicama doveo je do mnogo veće mobilnosti stanovnika, pa sada ima više govornika koji žive u lokalnim urbanim centrima, nego u selima. Vlaški/žejanski govore također brojni iseljenici iz toga područja koji su se iselili u Sjedinjene Američke Države, Kanadu i Australiju, većina njih odmah nakon Drugoga svjetskog rata te 60-ih godina 20. stoljeća. Prema procjenama u selima u kojima su se rodili živi još oko 150 izvornih govornika. Broj se odnosi na govornike koji su jezik naučili kao djeca. Dva ili tri puta više govornika prve generacije živi u obližnjim gradovima i gradskim središtima, a nekoliko stotina govornika živi u inozemstvu.

* Ana Perinić Lewis znanstvena je savjetnica u Institutu za istraživanje migracija.

¹ Ovaj je rad nastao u okviru projekta *Repozitorij nacionalnomanjinskih jezika u Hrvatskoj* (RENA), koji financira Europska unija – NextGenerationEU. Za iznesene stavove i mišljenja odgovorni su samo autori te ti stavovi ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

Projekt *Očuvanje vlašskog i žejanskog jezika* pokrenut je 2005. godine. Vlaški ili žejanski jezik uključen je u UNESCO-ov *Atlas ugroženih jezika svijeta*, a Ministarstvo kulture Republike Hrvatske uvrstilo ga je na *Listu zaštićene nematerijalne kulturne baštine* krajem 2007. godine.

Ekomuzej *Vlaški puti*

Ekomuzej *Vlaški puti* smješten je u prizemlju škole u Šušnjevići sagrađene za vrijeme austrougarske vladavine 1904. godine. Nositelj je projekta Ekomuzeja Općina Kršan. Dio je većega i zajedničkoga projekta Parka prirode Učka – *Učka 360°*, a u sklopu je Ekomuzeja interpretacijski centar, Mediateka te tematske staze *Putevima kontrabanda* preko Učke. Interpretacijski centar smješten je u prizemlju školske zgrade u Šušnjevići te je osmišljen kao mjesto na kojemu će se predstaviti i vrednovati društvena povijest i tradicijska kultura Šušnjevice i njezine okolice s naglaskom na vlaški (tzv. istrorumunjski) jezik, koji je i službeni jezik Ekomuzeja. Cijeli muzej izvrsno povezuje prostor, kulturu, zajednicu i jezik. Pod u zgradi interpretacijska je grafika s ilustracijama topografske karte Šušnjevice i okolice te puta koji vodi kroz muzejski postav sastavljen od nekoliko cjelina i tema. Društvena povijest i kultura zajednice govornika vlaščkoga jezika prikazana je kroz kretanje – od doseljavanja do svakodnevnoga kretanja u dnevnim poslovima (ispaši stoke, nošenju vode, odlasku preko Učke u trgovanje i krijumčarenje) te odlaska na poslove u veće gradove i na kraju trajnoga iseljavanja dijela zajednice u tuđinu.

1. slika: Ekomuzej *Vlaški puti* u Šušnjevići

U Mediateci može se pretraživati građa na vlaščkome/žejanskome jeziku, digitalizirane publikacije o jeziku i jezičnoj zajednici te publikacije sa zavičajnom tematikom. Svi promidžbeni materijali uz hrvatski i svjetske jezike pisani su i na vlaščkome/žejanskome. Pričom o *kontrabandu* tematske staze *Putevima kontrabanda* upoznaju posjetitelje s dijelom lokalne prošlosti i vode ih uzbudljivim rutama kroz Park prirode Učka. *Kontraband* ili krijumčarenje odvijalo se tridesetih godina prošloga stoljeća kad je za vrijeme talijanske vlasti proglašena *zona franca* ili bescarinska zona u Kvarnerskoj provinciji. *Zona franca* obuhvaćala je Rijeku, Opatiju, Ičiće, Iku, Lovran, Mošćeničku Dragu i Matulje i na tome je području roba široke potrošnje bila jeftinija nego u okolnome području, pa je nastala prilika za preživljavanje krijumčarenjem robe iz bescarinske zone.

Taj manjinski jezik ima sreću što posljednjih godina postoje udruge, projekti i inicijative koji aktivno pridonose njegovu očuvanju, promociji i oživljavanju.

2. slika: Unutrašnjost muzeja

Ekomuzeja *Vlaški puti* sigurno ćete izići s nekoliko naučenih riječi ili fraza jer ste tijekom boravka u njemu okruženi jezikom i audiosnimkama izvornih govornika. Oni koji žele doznati više o tome zanimljivom i jedinstvenom jeziku mogu posjetiti mrežnu stranicu: <https://www.vlaski-zejanski.com/hr/>.

Udruga *Spod Učke* osnovana je 2010. radi uključenja lokalne zajednice u očuvanje jezične i kulturne baštine kraja u kojemu se danas govori vlaški jezik (o projektima i događanjima više obavijesti može se naći na mrežnoj stranici: krsan.hr/page/12/46). Već spomenuti projekt *Očuvanje vlaškog i žejanskog jezika* (voditeljica je projekta Zvezdana Vrzić) pokrenut je 2005. godine, a 2007. proširen suradnjom udruge *Tragovi* i Etnografskoga muzeja Istre, kojemu je kao prvi cilj navedeno osnivanje zavičajnih muzeja / kulturnih centara u Šušnjevići i Žejanama. Iz

Če tu ganešti vlăski?, Â tu kuvincl žejănski?
Govoriš li vlăski?, Govoriš li žejanski?